

Отримано: 1 квітня 2022 р.

Прорецензовано: 11 квітня 2022 р.

Прийнято до друку: 13 квітня 2022 р.

e-mail: shtohman@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-13(81)-244-247

Штохман Л. М. Специфіка викладання предмету «література зарубіжних країн» у ЗВО. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 244–247.

УДК: 372.881.1

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8887-8015>

Web of Science Researcher ID AAX-1092-2021

Штохман Лілія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ «ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН» У ЗВО

У статті розглядається питання викладання предмету «Література зарубіжних країн» у ЗВО. Використання цілого комплексу органічно поєднаних між собою методів викладання предмету дозволяє як докладно та ефективно опрацювати літературні твори, так і поглиблювати зацікавленість студентів літературою. Також робота на заняттях з літератури із художніми творами англійською мовою в оригіналі та їх аналіз дає змогу студентам на їх основі ефективно вивчати саму іноземну мову. Літературні тексти є багатим лінгвістичним джерелом і можуть бути цінними для практикування всіх чотирьох діяльностей – читання, говоріння, слухання та письма, адже представляють практичне застосування граматичних структур та багатий вокабуляр. Щоб опрацювання літературних текстів стало якомога ефективнішим, необхідно відповідально підходити до підготовки студентів до роботи над текстом. Особиста мотивація до роботи із літературними текстами є одним із ключових факторів, що визначають її успішність. Підготовка студентів до роботи із твором літератури повинна включати в себе допомогу у переході від роботи над адаптованим до роботи з оригінальним текстом. Використання текстів в оригіналі як доповнення до адаптованих чи перекладених є ефективним прийомом підвищення мотивації. Допомога викладача є важливою в роботі із різними прийомами та видами читання, з незнайомими словами чи конструкціями. Важливими є завдання до тексту, що вивчається і те, наскільки він є відповідним для студентів – за часом, реаліями чи лексикою.

Ключові слова: література, викладання, текст, підхід, мотивація, завдання, метод.

Liliia M. Shtokhman,
Candidate of Philology (PhD), associate professor,
West ukrainian national university

PECULIARITIES OF A FOREIGN LITERATURE TEACHING IN HIGHER EDUCATION

The article deals with the issue of teaching foreign literature. The role of literature in a classroom has been re-assessed recently and many now view literary texts as providing rich linguistic input, effective stimuli for students to express themselves in other languages and a potential source of learner motivation. The literature used in classrooms today is no longer restricted to canonical texts from certain countries e.g. UK, USA, but includes the work of writers from a diverse range of countries and cultures using different forms of English. Literary texts can be studied in their original forms or in simplified or abridged versions. An increasing number of stories in English are written specifically for learners of other languages. Literary texts provide opportunities for multi-sensorial classroom experiences and can appeal to learners with different learning styles. Literary texts offer a rich source of linguistic input and can help learners to practise the four skills – speaking, listening, reading and writing – in addition to exemplifying grammatical structures and presenting new vocabulary. Teachers should be ready to provide a background for the reading to take place. In an ideal situation, the preparation would help motivate the student to want to read, and a bit of creative imagination would also be required here.

Keywords: literature, teaching, text, approach, motivation, task, method.

Постановка проблеми. Вивчення літератури так само, як і вивчення лінгвістичних курсів, безпосередньо пов'язане із становленням та розвитком особистості студента. Наявність багатомовного й полікультурного середовища в усіх європейських країнах продукували ідею гнучкого підходу до викладання багатьох дисциплін. Тому впровадження в освітній процес ЗВО інноваційних педагогічних технологій є одним із пріоритетних напрямів розвитку освітньої системи України у 21 столітті. Для підвищення ефективності навчання у ВНЗ і для реалізації принципу творчої пізнавальної активності студентів науковці наголошують на необхідності розвитку семінарських занять від класичної форми до інтегративної форми організації навчальної діяльності студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до дидактичної теорії, у руслі якої здійснюється процес навчання, визначаються особливості підготовки і проведення семінару. Досить докладно описана їхня специфіка в поєднанні з ілюстративному і проблемному навчанні (І. Я. Лернер, А. М. Матюшкін, М. І. Махмутов, І. М. Черг та ін.). Його суть полягає у виході за межі сучасного світогляду, інтегруванні традиційного і нетрадиційного знання, у пошуку нестандартних шляхів вирішення професійних задач, посиленні суб'єктивної поведінки студента (С. О. Сисоєва, В. В. Рибалка, О. М. Піхота). Теоретичні і практичні аспекти педагогічних технологій розглядаються у працях В. Безпалька, І. Богданової, О. Гохберг, В. Гузеєва, І. Дичківської, М. Кларк та інших науковців [8; 13].

Формулювання цілей статті. З огляду на це, метою нашої статті є огляд особливостей, деяких аспектів та прийомів викладання літератури у ЗВО, представлених у працях західних педагогів-науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визнано, що методика викладання літератури, використовуючи досягнення інших наук (літературознавства, педагогіки, психології, філософії, соціології, естетики тощо), намагається визначити основні тенденції практичної роботи, спрямувати цю роботу у певне русло, надати викладачу відповідні методи та прийоми, щоб подолати байдужість учнів до вивчення літератури та перетворити їх на зацікавлених читачів.

Успішна навчальна діяльність під час практичного заняття, як наголошує ряд науковців, є гнучким процесом, що вимагає використання різних методів роботи зі студентами. Велику роль відіграє у цьому креативність викладача і підбір різноманітних джерел, серед яких автентичні аудіо- та відеоматеріали, завдяки чому рівень інтересу до уроків не послаблюється.

За словами українського дослідника Ф. Штейнбука, навіть традиційне викладання літератури вимагає різних підходів – цю вимогу диктує перекладний характер творів, які складають зміст програм із зарубіжної літератури. Тому кваліфіковано підготовлений та проведений урок завжди передбачає використання цілого комплексу органічно поєднаних між собою методів. І саме це поєднання дозволяє як докладно та ефективно опрацювати літературний твір, так і не переключити зацікавленість учнів літературою [14, с. 39-40].

Робота на заняттях з літератури із художніми творами англійською мовою в оригіналі та їх аналіз, також дає змогу студентам на їх основі ефективно вивчати саму мову. Літературні тексти є багатим лінгвістичним джерелом і можуть бути цінними для практикування всіх чотирьох видів діяльності – читання, говоріння, слухання та письма крім того, що представляють практичне застосування граматичних структур та багатий вокабуляр. Така практика, за словами Ф. О'Коннел, переживає відродження із низки причин, і багато викладачів тепер розглядають літературні тексти як потужне лінгвістичне джерело, ефективний стимул висловлення власної точки зору для студентів та потенційне джерело їх мотивації [7].

У книзі "Teaching literature overseas: language-based approaches" автори розглядають питання викладання англійської літератури в контексті викладання мови. Вони описують часте припущення про те, що працювати з літературою в оригіналі зможуть лише ті студенти, що досконало вивчили мову, тому в процесі її опанування їх не потрібно «завантажувати» літературними текстами. Як наслідок, за дослідженнями вчених, такі студенти погано підготовані до майбутньої роботи з літературою та позбавлені багатьох потенційно ефективних видів діяльності під час вивчення мови [2, с.53].

Як зазначає Ф. Штейнбук, основна проблема, що її повинен вирішувати учитель.. – це проблема такого поєднання читання та аналізу, яке, з одного боку, сприяло б зацікавленню як першим, так і другим, а з другого боку, створювало б умови для пізнавальної діяльності. Або, простіше кажучи, завдання учителя полягає у тому, щоб заохотити учнів до читання, яке... спонукало б їх до аналітичної діяльності [14, с. 42]. Він також зауважує, що «Проблемне навчання дозволяє оптимізувати навчальний процес, тому що сприяє активному включенню у цей процес усіх до нього причетних, тобто і учителя, і, щонайголовніше, учнів, які у такий спосіб отримують заохочувальний імпульс як до читання, так і до аналітичної діяльності. Причому остання за таких умов не заперечує можливості естетичного сприйняття твору» [там само].

Науковець Джон Макре (John McRae) у своїй праці «Literature with a small «l»» проводить розрізнення між Літературою з великої літери (класичні тексти- Шекспір, Дікенс та інші) та літературою з малої, до якої входять популярні твори, байки, вірші. Література, що використовується тепер на заняттях, більше не обмежується канонічними текстами літератури певних країн, а включає в себе роботи письменників різних країн та культур, що використовують різноманітні форми англійської.

Він називає літературні тексти репрезентативними, радше ніж референтивними. Референтивна мова передає інформацію швидше на одному рівні і є інформативною, тоді як репрезентативна мова літературних текстів глибше залучає студентів і підключає їх емоції, як і когнітивні якості. Вони допомагають студентам використовувати їхню уяву, підключати емпатію щодо інших, що в результаті допомагає розвинути їх власну креативність [5].

Літературні тексти можуть вивчатися в оригіналі чи у скороченій або спрощеній версії. А велику кількість творів англійською пишуть спеціально із навчальною метою. Вони забезпечують можливості мультисенсорного досвіду і тому чудово сприймаються студентами різних типів сприймання навчальної інформації.

За спостереженнями педагога-практика А. Пулвернеса (Pulverness), перед використанням тексту в оригіналі на занятті варто ознайомити студентів із його темою, новими словами та запропонувати завдання, щоб підвищити інтерес до тексту та зацікавити. А крім того:

- Мінімізувати втручання викладача в процес читання,
- Наголосити на стилістичних особливостях тексту,
- Привернути увагу студентів до прийомів, які використовує автор для досягнення певних ефектів,
- Надати необхідну допомогу для виконання творчих завдань на основі тексту,
- Запропонувати студентам видозмінити текст,
- Перелік різних варіантів завдань після опрацювання тексту є ефективним засобом вибору креативної діяльності і виявлення творчих талантів, адже свідомий вибір твору та видів роботи з ним, є запорукою інтересу до літератури в загальному [9].

Педагог-практик Ф. О'Коннел (O'Connell) у своїй статті «Get lit up: literature as a teacher's best friend» стверджує, що для того, аби опрацювання літературних текстів стало якомога ефективнішим, необхідно відповідально підійти до підготовки студентів до роботи над текстом, щоб цей досвід став для них тільки позитивним та цікавим, враховуючи особливості різного сприйняття тексту різними людьми [6].

Його колега П. Бредок (Braddock) у своїй статті «Text and activity» підтримує точку зору про те, що разом із пошуком відповідного матеріалу для заняття- художнього тексту- важливими є і завдання до нього і те, наскільки він є відповідним для студентів – за часом, реаліями чи лексикою, що вивчається [1].

Він пише про метод «текст і діяльність», що є найпростішим способом роботи з творами літератури на занятті. Він радить передусім провести підготовчу роботу і мотивувати студентів до читання того чи іншого твору. Про мотивацію до читання пише також Гейл Еліс (Gail Ellis), яка передусім наголошує на необхідності викликати у студентів внутрішню мотивацію, адже вона є одним із ключових факторів, що визначають успішність тої чи іншої діяльності [3].

Саме мотивація стимулює розпочати читання нового тексту, а потім не кинути це заняття. І непростим завданням викладача є мотивувати студентів, в кожного з яких свій власний емоційний і психологічний досвід. Вона пропонує використовувати автентичну літератури як доповнення до адаптованої. Крім цього дослідника наголошує на створенні так званих мотиваційних умов:

- Створення сприятливої для навчання атмосфери, адже такий контекст є чудовою базою для відкриття потенціалу студентів;

• Встановлення правил співпраці та утворення груп спостереження із врахуванням особистих інтересів, рівня підготовки та зацікавленості студентів.

Для стимулювання внутрішньої мотивації студентів перед роботою з текстом вона також радить обґрунтувати підстави для вибору саме цього літературного твору – наочне представлення багатства оригінальної мови дозволить покращити мовну компетентність та асиміляцію пасивного вокабуляру; отримати відомості про національну культуру носіїв мови та сприяти загальній меті вивчення іноземної мови. Окрема увага до відмінностей між ефектом від автентичного та адаптованого тексту дозволить прояснити можливі відмінності у їх сприйнятті.

Педагог також радить залучати студентів до вибору тексту- у випадку роботи з оповіданнями надати короткий опис кожного з можливих та організувати голосування, що дозволить студентам поділитись на групи та за можливості працювати з обраним твором, що дає студентам більше відчуття власної відповідальності за роботу, що виконується. Вибір відповідного тексту є важливим, адже завдання надто низького рівня складності призводять до втрати інтересу та апатії, а надто високого – можуть стати причиною стресу та надмірної тривоги, а їх виконання допомагає особистісному росту та відчуттю власного успіху [там само].

Підготовка студентів до роботи із твором літератури, за спостереженнями дослідників, повинна включати в себе допомогу передусім у переході від роботи над адаптованим до роботи з оригінальним текстом – викладач може запевнити студентів у своїй допомозі в роботі із прийомами та видами читання, з незнайомими словами чи конструкціями та нагадати про те, що для розуміння змісту необов'язковим є стовідсоткове розуміння всіх слів. У цьому може допомогти використання підказок із контексту, адже розвиток впевненості та креативності студентів у проблемній ситуації залежить значним чином від викладача [10].

На початковому етапі опрацювання твору зображення до одної з його сцен чи зачитування його уривку може стати стимулом до пробудження інтересу до нього, до подій, що описуються, чи персонажів. Такий вступ навіть без його додаткового пояснення та зацікавленість ним може стати вагомим стимулом та чинником подальшої залученості студента до роботи з текстом. Як вступний прийом Гейл Еліс (Gail Ellis) радить використати мелодію чи звукові ефекти до фільму, якщо твір було екранізовано. Таку ж роль може виконувати назва, зображення на обкладинці, інформація про автора, зміст, заголовки частин чи ілюстрації у книзі. Інтерес до твору стимулюється також інформацією про цікавий вокабуляр, персонажів чи місце подій, запитаннями про жанр чи сюжет, виходячи із вже відомих фактів про нього [3].

Педагог-практик навіть радить запропонувати студентам передбачити фінал історії та підготувати постер, розіграти виставу, написати відгук чи створити телешоу. Розуміючи, що їхня робота є корисною та значущою, студенти разом з тим зможуть більше запам'ятати і зануритись у твір глибше.

У своїй статті вона наголошує, що мотивація є одним із ключових факторів, які визначають рівень та ефективність засвоєння іноземної мови. Саме мотивація є головним стимулом для початку вивчення мови, а потім для того, щоб продовжувати та не втратити інтересу до неї. Без достатнього рівня мотивації навіть студенти із найкращим рівнем підготовки не можуть досягнути довгострокових цілей. Утримувати високий рівень мотивації педагог радить за допомогою різноманітних завдань із різними формами відповідей, що допомагає подолати проблему неоднакового рівня підготовки та несхожих інтересів у групі і таким чином підтримувати їхню самооцінку та впевненість.

Вона також радить викладачам вести контроль за процесом та ефективністю читання – його об'ємом та засвоєнням, таким чином коригуючи подальші завдання та способи мотивування. Це має бути взаємозв'язок між прочитаним матеріалом, їхнім аналізом та обговоренням, і на кожному з етапів не обійтись без допомоги викладача. Сприйняття та інтерпретації повинні бути різними, а обмінюватись ними необхідно для ефективного інтерактивного навчання з метою опанування мови, культури та загального розвитку [там само].

У читацький щоденник крім особистих вражень та записів можна вносити результати та спостереження щодо роботи, зробленої на заняттях чи поза ними. До них можуть входити такі розділи:

• Сюжет – ключові моменти фабули, очікування та враження після прочитання. Це також допомагає розвивати навички узагальнення та систематизування;

• Вокабуляр – студенти занотують нові, незвичні, корисні чи спеціалізовані слова;

• Персонажі – короткі записи про героїв, їх значущість у сюжеті, розвиток та фінал, враження про них, роздуми, очікування та результати;

• Час і місце – може бути занотована інформація про подорожі, деталі часових рамок та їх опис;

• Нарация – тип оповіді та точки зору, жанр;

• Ілюстрації – коментарі з приводу їх ролі у сприйнятті, розумінні твору та задоволенні від нього;

• Стиль – архаїзми, гумор, розмовні слова, діалекти, спеціалізована лексика, об'єм розділів та їх влаштування;

• Оцінка – враження від прочитаного.

Засоби мультимедіа також додають мотиваційного ефекту з допомогою прив'язки до фільму чи аудіо, в Інтернеті також є інформація про автора, сам твір чи історичні деталі або пов'язані теми. Все це може використовуватись викладачем чи самими студентами у підготовці чи презентуванні різного роду завдань чи проєктів.

Під час підведення підсумків роботи педагог радить оголошувати результати, що може також стати мотивом до ефективної індивідуальної чи групової роботи. Дуже корисно, за його спостереженнями, заохочувати позитивну але чесну та об'єктивну самооцінку, адже незаслужена похвала чи покарання мають однаково негативний вплив.

Підхід до мотивування як процесу і оцінка того, як його етапи впливають один на одного може розвинути у студентів звичку читання завдяки розвитку їх самосвідомості, незалежності, компетентності і, в результаті, мотивації до роботи над наступним автентичним текстом [3].

Педагог-практик К. Смарт (Smart) розглядає питання роботи з поетичними творами на занятті зі студентами будь-якого рівня підготовки. Одним із найважливіших етапів вона визначає вибір твору із врахуванням інтересів, потреб та мовної підготовки. Робота із поезією, за її словами, поглиблює розуміння іноземної культури через відчуття ритму, звуків, активне слухання та активне читання. Як підготовку до опрацювання поетичного твору можна запропонувати студентам перед-

бачити тему чи інші характеристики вірша після його обговорення чи прослуховування розмови експертів або інтерв'ю з автором.

Вона наголошує, що власний ентузіазм викладача є ключовим фактором у будь-якій діяльності, що стосується вивчення літератури на занятті, тому важливо заохочувати студентів до слухання для задоволення чи то поезії, чи віршів, покладених на музику – пісень, що призводить як до підвищення мотивації, засвоєння нових слів та виразів, так і до відчуття власної самостійності.

Для активного читання хорошим матеріалом можуть стати не лише літературні твори, а й біографія автора, критичні матеріали, аналіз дискурсу, вивчення значення нових слів чи ідей з контексту твору.

Педагог радить відповідально підходити до вибору твору, адже, за її словами, неправильно обраний твір є навіть гіршим варіантом, ніж його відсутність. Також вона наголошує, що саме віршовані твори є якнайкращим засобом розвинути відчуття мови та любов до неї. Як на початковому, так і на вищому рівні володіння мовою студенти можуть бути задоволені своїм розумінням та читанням поетичних творів в оригіналі [12].

Висновки. Отож, як доводить практичний досвід, справді кваліфіковано підготовлений та проведений урок завжди передбачає використання цілого комплексу органічно поєднаних між собою методів. І саме це поєднання дозволяє як докладно та ефективно опрацювати літературний твір, так і не перекреслити зацікавленість студентів літературою.

Джерела та література:

1. Braddock Paul Text and activity. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/text-activity>
3. Brumfit C. J., Ed. Teaching Literature Overseas. Language-Based Approaches. London, 1983. 139 p.
4. Ellis G. Motivating pupils to read, URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/motivating-pupils-read-2>
5. Maley A. 'Literature in the language classroom' in The Cambridge Guide to Teaching ESOL, Cambridge University Press. 2001.
6. McRae J. Literature with a small 'l', Macmillan Education. 1994.
7. O'Connell Fitch Get lit up: literature as a teacher's best friend. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/get-lit-literature-a-teachers-best-friend>
8. O'Connell Fitch Using literature- an introduction. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/using-literature-introduction>
9. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К., 2002.
10. Pulverness, A 'Literature' in English Teaching Professional, October, Issue 29, Modern English Publishing – 2003.
11. Rixon, S. 'What is «Too Difficult» for young learners of English to understand?'. *The Journal*. Vol. 2, № 1. TESOL France in association with the British Council, 1995.
12. Saumell Vicky Approaching literature with an open mind. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/blogs/vicky-saumell/vicky-saumell-approaching-literature-open-mind>
13. Smart Christina Using poems to develop receptive skills. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/using-poems-develop-receptive-skills>
14. Ходцева А. О. Особливості формування професійних комунікативних навичок в курсі ділової англійської мови. *Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців: матер. Всеукр. наук.-практ. конфер.* Київ, 2010. С. 192 – 199. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/5738>
15. Штейнбук Фелікс Методика викладання зарубіжної літератури в школі. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 278 с.